

**ARTE PLASTICE, DECORATIVE, DESIGN ȘI
STUDII CULTURALE**

**FINE, DECORATIVE ARTS, DESIGN
AND CULTURAL STUDIES**

**PREMISE ȘI IZVOARE ALE APARIȚIEI TRĂSĂTURILOR
IMPRESIONISTE ÎN PICTURA MOLDOVENEASCĂ POSTBELICĂ**

**PREMISES AND SOURCES OF THE EMERGENCE OF IMPRESSIONIST
FEATURES IN POST-WAR MOLDOVAN PAINTING**

VICTORIA ROCACIUC³⁶,
conferențiar cercetător, doctor habilitat în arte,
Institutul Patrimoniului Cultural,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0002-5682-256X>

³⁶ E-mail: victoria.rocaciuc@amtap.md

Studiul investighează premisele apariției trăsăturilor impresioniste în pictura moldovenească postbelică, în contextul transformărilor estetice și culturale din anii 1950-1970. Perioada de „dezgheț” ideologic a favorizat depășirea constrângerilor realismului socialist și orientarea către o expresie plastică centrată pe lumină și culoare. Izvoarele acestui proces includ reminiscențele modernismului interbelic românesc, influența școlii ruse a peisajului liric, contactele indirecte cu impresionismul francez și redescoperirea naturii locale. În creația unor artiști precum Mihai Greco, Valentina Rusu-Ciobanu sau Eleonora Romanescu, practica plein-air consolidează autonomia expresivă a petei de culoare și a ritmului cromatic. Impresionismul se afirmă ca atitudine vizuală adaptată contextului moldovenesc, marcând o etapă esențială în modernizarea artei plastice din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: impresionism, realism socialist, național, pictură, peisaj, portret, compoziție, culoare, lumină

The study investigates the premises underlying the emergence of Impressionist features in post-war Moldovan painting, within the context of the aesthetic and cultural transformations of the 1950s-1970s. The period of ideological „thaw” facilitated the gradual overcoming of the constraints imposed by Socialist Realism and encouraged a shift toward a plastic expression centered on light and color. The sources of this process include the influence the reminiscences of the Romanian interwar modernism, of the Russian school of lyrical landscape painting, indirect contacts with French Impressionism, and the rediscovery of local nature. In the work of artists such as Mihai Greco, Valentina Rusu Ciobanu, and Eleonora Romanescu, plein-air practice reinforces the expressive autonomy of the color patch and chromatic rhythm. Impressionism thus asserts itself as a visual attitude adapted to the Moldovan context, marking an essential stage in the modernization of the plastic art in the Republic of Moldova.

Keywords: impressionism, socialist realism, national, painting, landscape, portrait, composition, color, light.

Introducere

În contextul transformărilor estetice și culturale din anii 1950-1970 și în perioada de „dezgheț” ideologic, artiștii moldoveni au început să se elibereze treptat de constrângerile realismului socialist, orientându-se către o expresie vizuală centrată pe percepția luminii, vibrația culorii și luminii, spontaneitatea gestului pictural. Aceste procese nu au apărut spontan, ci au fost determinate de un ansamblu de premise istorice și socioculturale.

Dacă ne propunem să analizăm istoria artei universale, putem observa apariția treptată a trăsăturilor care prefigurează impresionismul încă din creația marilor maeștri precum Velázquez și Rubens, continuând până la Corot. În această evoluție, un rol semnificativ îl au și curentele artistice ale secolului XIX, inclusiv arta engleză și americană, reprezentată, de exemplu, de William Turner sau James Whistler, curentul *Artă pentru artă* sau *Artă de dragul artei*, precum și opera prerafaeliților și a reprezentanților Școlii de la Barbizon. Toate aceste direcții contribuie la dezvoltarea unui mod nou de a percepe și reda realitatea, punând accent pe observația directă a naturii, lumina schimbătoare, atmosfera și detaliile efemere, elemente fundamentale pentru afirmarea impresionismului.

Astfel, Édouard Manet este considerat de critici și istorici ai artei, precum Émile Zola [1], Charles Boudelaire și Henri Perruchot, „revoluționarul picturii” și punctul de pornire al artei moderne. Revoluția lui Manet constă în mutarea accentului de la fidelitatea absolută a subiectului către impresia vizuală și trăirea momentului, în care lumina, culoarea și atmosfera devin principalele instrumente de expresie artistică. Această schimbare este radicală dacă o comparăm cu tradiția picturii începută de Giotto di Bondone. Apariția culorilor în ulei și, mai târziu, a tuburilor din cupru a oferit pictorilor o libertate fără precedent în manipularea culorii și a luminii, permițându-le să experimenteze efecte atmosferice și impresii vizuale efemere – elemente fundamentale în revoluția artistică inițiată de Manet și în afirmarea impresionismului.

Până la Manet pictura era centrată pe subiectul narativ și desfășurarea evenimentului, iar artistul trebuia să redea cu exactitate acțiunile și personajele pentru ca privitorul să creadă în veridicitatea reprezentării. Problemele fundamentale ale acestei tradiții erau: păstrarea asemănării cu realitatea, tipizarea personajelor, canonizarea perspectivelor și finisarea minuțioasă a detaliilor, până la punctul în care privitorul folosea uneori lorneta pentru a examina pictura de aproape. Manet a rupt cu această tradiție. El a preferat subiecte cotidiene, surprinse în lumina naturală și în momente efemere, fără idealizare. A acordat prioritate percepției subiective a artistului, punând accent pe impresia vizuală, atmosfera și dinamica luminii. Astfel, el a redefinit ceea ce înseamnă autenticitate în pictură: nu fidelitatea absolută a subiectului, ci trăirea vizuală și emoțională a momentului. Așa cum subliniază criticul rus Fiodor Florinsky, toți impresionistii posedă acel „ceva ne-prozaic” care invită privitorul la reflecție în fața unei picturi [2].

Premise și izvoare ale manifestării trăsăturilor impresioniste în pictura moldovenească sovietică

Izvoarele procesului de afirmare istorică și artistică a trăsăturilor impresioniste în pictura națională sovietică sunt multiple: reminiscentele modernismului interbelic românesc, influența școlii ruse a peisajului liric (Levitan, Korovin, Grabar), contactele directe și indirecte cu tradiția impresionismului francez și redescoperirea naturii locale, cu lumina ei caldă și reflexele schimbătoare. Pe acest fundal pictura de șevalet și practica plein-air devin mijloace de explorare a realității vizuale, iar pata de culoare, ritmul și tonul capătă un rol expresiv autonom. În pofida constrângerilor ideologice impuse de realismul socialist, reprezentarea obiectivă a realității este treptat înlocuită de interpretarea subiectivă.

Figura 1. Paul Cezanne, *Portret de bătrân*, ulei pe pânză, 1868

Sursa: <https://galleryintell.com/artex/still-life-bottle-and-apple-basket-by-paul-cezanne/>

Figura 2. Mihai Grecu, *Portret de bătrân*, ulei pe pânză, 1970-1996

Sursa: Fototeca și colecția MNAM

În creația unor artiști precum Mihai Grecu, Valentina Rusu-Ciobanu, Glebus Sainciuc, Ada Zevin, Igor Vieru, Eleonora Romanescu ș.a. [3] se manifestă o nouă sensibilitate față de natură și lumină, o deschidere către lirismul și sinceritatea expresiei plastice. Astfel, trăsăturile impresioniste nu se impun ca un stil importat, ci ca o atitudine vizuală și spirituală (adesea austeră), adaptată contextului cultural moldovenesc.

Dacă, în anii 1950, trăsăturile impresioniste în creația artiștilor moldoveni au fost observate, printre altele, și nu întotdeauna cu conotații negative, în deceniul 1970 acestea au fost analizate în contextul altor tendințe convenționale, precum decorativismul și stilul auster. Analizând operele artiștilor plastici autohtoni realizate de la începutul perioadei sovietice până în anii 1970-1980, putem observa transformările conceptelor privind lumină și culoare în pictura moldovenească din această perioadă.

Evoluția tratărilor luminii și culorii în pictura moldovenească postbelică, surse morfologice și căutări stilistice

În constituirea și evoluția proceselor artistice activitatea didactică și creația pictorilor Vladimir și Iaroslav Okușko, Auguste Baillayre (pictorul de origine franceză), Alexandru Klimașevschi, Ada Zevin, Mihai Petric ș.a. au avut un rol esențial. Dacă, la începutul erei sovietice, trăsăturile stilului impresionist au fost privite cu reticență, spre anii 1990 acestea au devenit modele prețuite pentru tinerii artiști în formare. „Educat în ambianța estetică a impresionistilor, ai căror admiratori erau aproape toți studenții Colegiului de Arte din Chișinău, Ghenadie Jalbă, după studiile moscovite, se reîntoarce la motivele și subiectele artei naționale”, menționează criticul Tudor Stavilă în textul introductiv al albumului consacrat creației sale [4 p. 12].

În timp ce operele realizate în anii 1945-1950 reflectă cu fidelitate angajamentul artiștilor plastici moldoveni față de canoanele artei realiste academice, perioada anilor 1960-1970 se distinge prin deschiderea către noi orizonturi ale limbajului plastic, manifestate nu doar prin compoziții inovatoare, ci și prin explorarea formelor, a cromaticii și a principiilor de redare a luminii și umbrelor. Tabloul *Tinerețe* (1967; pânză, ulei), studiul pentru tabloul *Micul dejun* (1979; pânză, ulei), precum și alte lucrări semnate de Valentina Rusu-Ciobanu, pe lângă trăsăturile fundamentate pe analiza plastică a operelor de referință din istoria artei, exprimă atașamentul constant al pictoriței față de estetica impresionistă [5].

Maniera pastuoasă și tehnica *à la prima* constituie inovații semnificative în demersul pictural, marcând o nouă abordare a materiei și a texturii, precum și o reinterpretare a formelor, a luminii și a volumului în cadrul compozițiilor semnate de numeroși artiști plastici autohtoni.

Vorbind despre creația artiștilor de referință – unii dintre ei formându-se parțial în România, precum Igor Vieru, Mihai Grecu și Valentina Rusu-Ciobanu, Glebus Sainciuc, iar alții în Rusia, precum Ada Zevin, Eleonora Romanescu, Elena Bontea, Mihai Statnîi sau Sergiu Cuciuc, observăm și în opera acestora o evoluție vizibilă a limbajului plastic. Se remarcă transformări în modul de aplicare și amestec al culorilor, precum și o tendință generală de deschidere și luminare a paletei cromatice.

Moisei Gamburd, format la Academia din Bruxelles, dezvoltă o manieră artistică ce poate fi recunoscută drept un stil de autor, caracterizat printr-o reflecție constructivistă a formelor, integrată într-o sensibilitate modernistă. Opera sa se distinge prin includerea nuanțelor specifice modernismului, evidențiate atât în structura compozițională cât și în tratarea figurii umane în peisaj, în maniera *plein-air*, cu redarea maiestooasă a luminii naturale. Această sinteză între construcția formală și expresivitatea cromatică conferă lucrărilor sale o identitate clar conturată,

situându-le la intersecția dintre modernism și strategiile contemporane de organizare a luminii și culorii în cadrul realismului socialist moldovenesc.

În picturile Adei Zevin, raporturile dintre culoarea aplicată pastuos și glasiurile acoperitoare conferă lucrărilor o subtilă modulare a intensității cromatice și a adâncimii vizuale, generând o tensiune echilibrată între densitate și transparență, între materialitatea stratului pictural și vibrația luminii filtrate.

Tablourile semnate de Mihai Grecu reflectă o gamă amplă de căutări și experimente stilistice, orientate spre investigarea problematicii luminii și a culorii. În anumite compoziții artistul valorifică o lumină aurie, difuză, cu accente de clarobscur, evocând atmosfera incandescentă specifică picturii lui Rembrandt; în alte lucrări demersul său plastic se apropie de soluțiile structurale ale lui Paul Cézanne (**Figura 1, Figura 2**), de vibrația cromatică și fragmentarea tușei întâlnite la Claude Monet (**Figura 3, Figura 4**) sau de intensitatea decorativă și sinteza cromatică proprie lui Henri Matisse.

În mod similar, pictorul Dimitrie Peicev abordează mijloace artistice circumscrise aceleiași problematici a luminii și culorii, în cadrul cărora pot fi identificate rezonanțe ale barocului lui Velázquez, prin accentuarea valorilor tonale și a profunzimii atmosferice, dar și ecouri ale impresionismului lui Renoir (**Figura 5, Figura 6**), manifestate prin tratarea sensibilă a materiei picturale și prin dinamica raporturilor cromatice [5].

Figura 3. Claude Monet, *Impresie, răsărit de soare*, ulei pe pânză, 1872

Sursa: https://artchive.ru/claudemonet/works/324215~Vpechatlenie_Voskhod_solntsa#show-work://324215

Figura 4. Mihai Grecu, *Uscatele flori de câmp*, pânză, tehnică mixtă, 1972

Sursa: Fototeca și colecția MNAM

Principiile monumental-decorative, în diversitatea manifestărilor lor, se regăsesc pregnant în creația pictorilor Igor Vieru, Eleonora Romanescu, Glebus Sainciuc, Elena Bontea, Mihai Statnîi, Sergiu Cuciuc ș.a., configurând un cadru expresiv orientat spre sinteză formală, ritmicitate compozițională și accentuarea valorilor plastice esențializate.

În interiorul acestor explorări, fiecare dintre artiștii nominalizați a reușit să-și articuleze o viziune distinctă, de autor, concretizată fie la nivelul manierei stilistice, fie prin conturarea unui stil de autor recognoscibil. Astfel, principiile monumental-decorative nu conduc la uniformizare, ci, dimpotrivă, devin un teren fertil pentru afirmarea individualității creatoare, pentru nuanțarea raporturilor dintre formă și culoare, dintre structură compozițională și expresivitate simbolică.

Figura 5. Pierre-Auguste Renoir, *Lemons and Orange (Citrons et orange)*, Oil on canvas, c. 1913

Sursa: <https://collection.barnesfoundation.org/objects/5646/Lemons-and-Orange-%28Citrons-et-orange%29/>

Figura 6. Dimitrie Peicev, *Natură moartă*, ulei pe pânză, 1989

Sursa: Fototeca și colecția MNAM

Treptat, artiștii acordă problemelor culorii și nuanțelor cromatice o atenție prioritară, astfel încât această abordare devine parte integrantă a sarcinii plastice de generalizare a tonurilor și de aplatizare a formelor, caracteristice stilurilor decorativ sau auster din cadrul realismului socialist al anilor 1960-1970.

În creația artiștilor de referință evoluția limbajului plastic poate fi interpretată prin prisma triadei fundamentale lumină-culoare-formă (ce produceau sinteze stilistice, adesea neîncadrabile în rigorile realismului socialist), ale cărei raporturi interne sunt supuse unui proces de restructurare graduală. Lumina încetează să mai funcționeze exclusiv ca factor de modelaj iluzionist, fiind absorbită în substanța cromatică și transformată într-un principiu de organizare vizuală.

Culoarea dobândește astfel un statut autonom, depășindu-și rolul descriptiv și intervenind activ în configurarea spațiului pictural, prin nuanțare, ritm și tensiune cromatică. În consecință, forma nu mai este definită prin volumetrie și clarobscur, ci prin relații tonale și cromatice, ceea ce conduce la generalizarea conturilor și la aplatizarea structurilor formale.

Această interdependență dintre lumină, culoare și formă generează formule stilistice situate între decorativ și auster (convențional), caracteristice anumitor orientări ale realismului socialist, în cadrul cărora construcția plastică prevalează asupra descriptivismului, iar expresivitatea este canalizată printr-un sistem riguros de mijloace plastice.

Concluzii

Lansată cu precădere în cadrul impresionismului, problematica luminii și a culorii în pictură parcurge transformări semnificative, intersectându-se treptat cu multiplele sarcini plastice ale actului pictural modern și contemporan.

Fenomenul analizat marchează o etapă esențială în modernizarea artei plastice din Republica Moldova, prin reconcilierea dintre tradiție și modernitate, dintre privirea realistă și emoția cromatică. Impresionismul devine, astfel, un catalizator al libertății expresive și al reînnoirii limbajului pictural postbelic.

Prin inovațiile lor, Manet și precursorii săi au afirmat concepte esențiale ale artei moderne: libertatea expresiei artistice, subiectivitatea percepției și importanța impresiei vizuale. Revoluția sa nu constă în negarea trecutului, ci în redefinirea criteriilor de valoare artistică, deschizând calea pentru impresionism și toate curentele moderne și procesele artistice din Basarabia și Republica Moldova care i-au urmat.

Referințe bibliografice

1. ZOLA, É. *Looking At Manet, Writings on Manet by Emile Zola*. London: Pallas Athene Ltd, 2013. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/918141552/Emile-Zola-on-Manet> [accesat 2026-15-01].
2. ФЛОРИНСКИЙ, Ф. *Мысли об импрессионизме: Мане, Золя, Дега, Бодлер*. Disponibil: <https://proza.ru/2018/08/14/587> [accesat 2025-20-12].
3. STAVILĂ, T. *Artele frumoase din Basarabia din secolul al XX-lea*. Chișinău: Arc, 2025. ISBN 978-9975-0-1010-8.
4. JALBĂ, G. *Lumi paralele: Pictură*. Chișinău: Bons Offices, 2025.
5. *Valentina Rusu-Ciobanu: Pictură*: Catalogul expoziției organizate la Muzeul Național de Artă al Moldovei, 28 octombrie – 13 decembrie, 2020. Tudor ZBÂRNEA (autorul concepției și coordonator). Chișinău: Bons Offices, 2020.